

Ugdymo ir ugdymosi paradigma bendrojo lavinimo mokykloje: realija ar vizija?

Vilija Targamadžė

Profesorė
Socialinių mokslų (edukologijos)
habilituota daktarė
Vilniaus universiteto Edukologijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 76 25
El. paštas: vilija.targamadze@gmail.com

Straipsnyje aptariama perėjimo iš ugdymo į ugdymosi paradigmą problematika bendrojo lavinimo mokykloje. Pateikiamos paradigmų kaitos prielaidų vidinės ir išorinės įžvalgos nepriklausomos Lietuvos kūrimo ir įtvirtinimo laikotarpiu. Analizuojami empiriniai tyrimai, rodantys, kad yra paradigmų kaitos problemų. Analizuojama ir bendrinama empirinio tyrimo, siekiančio išsiaiškinti perėjimo iš ugdymo į ugdymąsi paradigmos problemą, rezultatai, pateikiant šios problemos kilties priežastis ir galimas sprendimo galimybes ekspertų požiūriu.

Pagrindiniai žodžiai: bendrojo lavinimo mokykla, ugdymo, ugdymosi paradigma, perėjimo priežastys, problemų sprendimo galimybės.

Įvadas

Prasidėjus Lietuvos švietimo reformai, buvo aiškiai įvardytas perėjimo iš ugdymo į ugdymąsi paradigmos imperatyvas. Ta kaitos kryptis nuolat pažymima ir vėlesniuose bendrojo lavinimo mokyklos veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose (Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 1991; Lietuvos švietimo koncepcija, 1992 ir kituose). Atlikti įvairūs švietimo būklės tyrimai (Bruzgelevičienė, 2008; Čiužas, 2007; Jucevičienė ir kt., 2005 ir kt.) rodo, kad šis perėjimas yra problemiškas.

Kyla klausimas, ar iš tiesų, praėjus aštuoniolikai metų nuo Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo (1991) priėmimo, bendrojo lavinimo mokyklose pereita nuo ug-

dymo prie ugdymosi paradigmos. Ar nėra iš esmės tik deklaruojama, kad bendrojo lavinimo mokykloje įvyko perėjimo nuo ugdymo į ugdymąsi paradigmą virsmas.

Šiame straipsnyje nauja tai, kad, remiantis įvairiais tyrimais, atliktais Lietuvoje, tikslingai aiškinamasi, ar yra perėjimo iš ugdymo į ugdymąsi paradigmos problema ir kokios, ekspertų požiūriu, galimos perėjimo problemos kilties priežastys. Šiuo atveju ekspertais daugiausia pasirenkami psichologai, dirbantys pedagoginėse psichologinėse tarnybose, ir jaunimo mokyklų pedagogai, kurie tiesiogiai bendrauja su tradicinėje bendrojo lavinimo mokykloje nepritapusiais mokiniais.

Straipsnis gali būti reikšmingas teoriniu požiūriu, nes atveria didaktinių problemų tyrimo paieškos galimybes ugdymo ir ugdymosi paradigmu sąveikos erdvėje, ir praktiškai – parengta metodika ekspertams (straipsnyje pateikiami jos fragmentai) gali būti pritaikyta šiai problemai aiškintis konkrečioje mokykloje.

Tyrimo objektas – perėjimas nuo ugdymo į ugdymosi paradigmą probleminiu aspektu.

Tyrimo tikslas – konstatuoti, ar Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose būdinga perėjimo nuo ugdymo į ugdymąsi problema.

Metodai – mokslinės literatūros, tyrimų analizė, ekspertų apklausa anketomis.

Perėjimo iš ugdymo į ugdymosi paradigmą problemos išvalga

Kiekvienas laikotarpis turi savo ugdymo siekius, grindžiamus tam tikromis paradigmomis. Lietuvoje sovietiniais metais vyravusi ugdymo paradigma neatliepė to laiko reikalavimų ir jau Nepriklausomybės priesaušryje pažangūs mokslininkai pateikė koncepcijas, kurių pamatas – ugdymosi paradigma.

Ugdymo paradigmų kaitos kontekstas sietinas su išorinėmis ir vidinėmis sąlygomis. Viena svarbiausių išorinių sąlygų atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę buvo ta, kad XX a. Vakarų demokratinėse šalyse įtvirtintos pedagogikos idėjos, atmetančios klasikinę paradigmą kaip nepajėgiančią XX a. atitikti individo ir visuomenės poreikių (Bitinas, 2000), stiprėjančios humanistinės psichologijos pozicijos, humanistinis ugdymas – viena iš laisvojo ugdymo paradigmos koncepcijų. Paskatai įgyvendinti šią paradigmą nepriklausomoje Lie-

tuvoje devintojo dešimtmečio pabaigoje turėjo įtakos ir pažangios LTSR pedagogikos mokslininkų grupės sukurti švietimo pertvarkos projektai, orientuoti į paradigminius pokyčius. Tarybų Sąjungos mastu paskelbta koncepcija (Государственный комитет СССР по народному образованию Временный научно-исследовательский коллектив «Школа», 1988) Lietuvos pedagogikos mokslininkų išsamiai analizuota ir įvertinta (žr. Bruzgelevičienė, 2008).

Kaip nurodo smulkiai tą laikotarpį aprašiusi R. Bruzgelevičienė (2008), tam buvo palankios vidinės sąlygos – besiklostanti ideologinės paradigmos virsmo situacija. 1990 m. kovo 11 d. priimtas Lietuvos Nepriklausomybės Atkūrimo Aktas paskelbė, kad Lietuva bus demokratinė valstybė; laisvojo ugdymo paradigmos įtvirtinimo idėjos išdėstytos 1988 m. gruodžio 8 d. pedagoginėje spaudoje paskelbtoje Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcijoje. Ten suformuluotas šios mokyklos uždavinys: atsigręžti į žmogų kaip absoliučią vertybę, „puoselėti jo fizinę ir psichinę prigimtį, sudaryti sąlygas atsiskleisti jo individualybei, pažadinti siekimą per saviauklą ir savikūrą tapti asmenybe“ (Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija, 1988, p. 5). Taigi siekis – kooperuotis su asmens prigimtimi. Be to, kaip teisingai pažymi R. Bruzgelevičienė (2008), iškeltas uždavinys jau skelbia ir esminį humanizmo principą: žmogus – absoliuti vertybė.

Ugdymo orientacija į asmens prigimtį pakartojama Lietuvos švietimo koncepcijoje, kur apibūdinama ugdymo samprata: „Asmens ugdymas – tai būtinų sąlygų in-

divido prigimtyje glūdintiems gebėjimams kūrybiškai reikštis, perimant ir plėtojant kultūrą, visuma“ (Lietuvos švietimo koncepcija, 1992, p. 6). Ryškėja ir esminis skiriamasis paradigmu bruožas – santykis su asmens prigimtimi – jis atitinka laisvojo ugdymo paradigmos idėjas. Tai atsispindi ir pirmajame Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (1991). Taigi vidinės sąlygos buvo palankios, šios idėjos nugulė ir Bendrosiose bendrojo ugdymo programose (1994).

Išorinės ir vidinės sąlygos nepriklausomoje Lietuvoje buvo ir tebėra palankios į vaiką orientuotai ir jį atskaitos tašku laikantys paradigmai įsigalėti ugdant bendrojo lavinimo mokykloje. Tiesa, probleminis lieka klausimas – „Ar ši ugdymosi paradigma Lietuvos bendrojo lavinimo mokykloje jau yra įsigalėjusi?“ Juk nuo Lietuvos švietimo koncepcijos parengimo praėjo septyniolika metų.

Nors 1988 m. bendrojo lavinimo vidurinės mokyklos koncepcija užbrėžė ribą tarp sovietinėje mokykloje gyvavusio principo, kad pasaulį vaikas pažįsta kaupdamas apie jį teorines mokslo žinias ir taikydamas jas įvairiose gyvenimo situacijose, ir naujosios orientacijos – skatinti natūralų mokinių norą pažinti, tyrinėti, skatinti savarankiškumą, kūrybiškumą. Kaip pažymi L. Žadeikaitė ir R. Bruzgelevičienė (2008), ši orientacija tiesiogiai sietina su humanistinio ugdymo koncepcijos teiginiais: „Mokymasis yra atradimas. Nėra jokių kitų efektyvių išmokimo priemonių.“ Tai pasakytina apie faktus. „Įgūdžių išmokimas – tai atradimas, kad kažkas įmanoma“ (Lepeškieienė, 1996, p. 18). Šios autorių mintys yra reikšmingos,

nes akivaizdžiai parodo, kad kiekvienas mokinys turi unikalią žinių įgijimo patirtį ir ja remdamasis gali konstruoti savo žinojimo sistemą, o vadovėlis, mokytojas yra ne vieninteliai žinių šaltiniai. Šiame kontekste atkreiptinas dėmesys, kad mokykloje mokiniai negali būti traktuojami kaip ugdymo objektai (tai buvo įprasta sovietinėje pedagogikoje, kuri priklauso ugdymo paradigmam), o ugdymosi paradigmos didaktinėje kultūroje turi būti visas mokymas grindžiamas pedagogine mokytojo ir mokinio sąveika. Mokinys nėra pedagoginio poveikio objektas, o lygiateisis pedagoginės sąveikos narys (Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija, 1988).

Pažymėtina, kad tradicinėje pedagogikoje, kuri vadovaujasi ugdymo paradigma, telkiamasi į mokytoją kaip į pagrindinį žinių ir informacijos šaltinį. Jis nustato mokymo sąlygas, numato drausminimo ir skatinimo priemones šiame procese. Pasak E. Jenseno (1999), mokytojo darbas yra pripildyti mokinius žinių kaip tuščius indus. Tokioje didaktinėje kultūroje mažai vietos iniciatyvai, vyksta labiau reprodukciniis mokymas. Šiuolaikinėje didaktinėje kultūroje, kuri grindžiama ugdymosi paradigma, mokytojas perduodant žinias nebėra lyderis, keičiasi jo funkcijos – jis tampa konsultantu, skatintoju, žadintoju mokytis. Ir tai suprantama, nes ugdymosi paradigmoje manoma, kad žmogus, sąveikaudamas su aplinka ir remdamasis savo patirtimi, kuria savo individualų žinojimą. Mokymosi procese, kuris yra integrali ugdymo(si) proceso dalis, besimokantysis tampa aktyviu dalyviu. Jis, remdamasis savo unikalia patirtimi, anksčiau įgyto-

mis žiniomis, formuojasi naujas sąvokas, prasmes. Taigi ugdymosi paradigmoje iš esmės kinta pedagogo ir besimokančiojo vaidmenys bei tikslai. Išties, šiandien Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose dar yra painiavos tarp įprastosios ugdymo paradigmos ir vis labiau prasiveržiančios ugdymosi paradigmos. Tai rodo ir R. Čiužo 2007 m. tyrimas, kuriuo autorius bandė išsiaiškinti mokytojų vaidmenį ir jo raišką. R. Čiužas nurodo, kad mokytojai, pabrėždami savo vaidmenį, bando vadovautis sąveikos pedagogika – kurti tokias situacijas, kuriose mokinys atsivertų, rodytų iniciatyvą, o mokiniai dar mato mokytoją kaip instruktorių, tačiau jau nurodo ir bendradarbiavimą. Autoriaus nuomone, mokytojai, apibūdindami šiuolaikinį mokinio vaidmenį, nurodo poveikio pedagogikai būdingas savybes, kad mokinys mokosi tik dėl pažymio, yra pasyvus ugdymo proceso dalyvis, stengiasi rasti ir gauti pasyvių žinių, nenoriai mokosi ir mąsto pats. Mokiniai, apibūdindami savo vaidmenį, modeliuoja jį daugiau remdamiesi ugdymosi paradigmos idėjomis, pabrėždami savo iniciatyvumą, atsakomybę, tikslų siekimą.

Vis dėlto, R. Čiužo (2007) nuomone, mokinio ir mokytojo vaidmenų samprata evoliucionuoja – mokytojo manymu, mokinio vaidmuo mokymėsi darosi vis aktyvesnis. Tai patvirtina ir mokytojų didaktinių kompetencijų tyrimo rezultatai. Tyrėjai rašo: „Gauti tyrimo rezultatai leidžia konstatuoti, jog mokytojai iš esmės dirba vadovaudamiesi poveikio paradigma, rečiau sąveikos paradigma. Viltinga yra tai, jog aptikta mokytojų, kurie savo veiklą jau grindžia mokymosi paradigma, tačiau to-

kių mokytojų yra mažuma“ (Jucevičienė, 2005, p. 4).

Šio tyrimo ataskaitoje pažymima, kad mokytojų vertinimuose pastebėta ir prieštaravimų: mokytojai, demonstruodami savo pritarimą sąveikos paradigmai ir konstruktyvizmo idėjoms, kartu atsiskleidžia kaip rečiau veikiančios sąveikos ir retai – konstruktyvizmo paradigmos sąlygomis. Šį prieštaravimą būtų galima paaiškinti „socialiniu išmokimu: naujoji paradigma yra plačiai pristatoma mokytojams ir jie žino, kaip ir kokias mokymosi situacijas bei edukacines aplinkas turėtų kurti, tačiau realiose pedagoginėse situacijose reiškiasi poveikio, rečiau sąveikos pedagogika, kurių bruožus tiek moksleiviai, tiek mokytojai atpažįsta vieni kitų veikloje“ (ten pat). Šis pastebėjimas yra svarbus, nes tai suponuoja mintį, kad ugdymosi, kartu ir mokymosi paradigmos įgyvendinimas gali būti deklaruojamas, o ne realizuojamas. Toliau dar konkretinamos tyrėjų mintys. Jie teigia, kad tyrimo metu „nustatyta, jog Lietuvos mokytojams nėra būdingas vienas vyraujantis mokymo stilius. Daugiau nei trečdaliui tirtų mokytojų būdingas stilius jungia poveikio ir sąveikos elementus bei negatyvią nuostatą mokymosi paradigmos atžvilgiu. Trečdaliui mokytojų būdingas stilius jungia poveikio, sąveikos ir mokymosi paradigmos elementus. Penktadaliui mokytojų būdingas stilius jungia poveikio elementus ir negatyvią nuostatą sąveikos atžvilgiu. Nustatyta, kad nėra mokytojų, kuriems būtų būdingas mokymo stilius, grįstas mokymosi paradigma“ (ten pat). Pastebėjimas, kad nėra mokytojų, kurių mokymo stilius būtų grįstas mokymosi paradigma, akina atidžiai nagrinėti ugdymosi paradigmos įgyvendinimo problemas

ir aiškintis atotrūki tarp deklaruojamų ir įgyvendinamų minėtų paradigmu.

Ugdymo paradigmu kaitos situacijos akstinas gali būti mokiniu vaidmenu raiškos skirtumai. Autoriai nurodo, kad dauguma moksleiviu geba kurti savo mokymosi aplinkas, pusė – pasinaudoti edukacinemis aplinkomis, penktadalis dar nėra pajėgus kurti mokymosi aplinką patys, tad jų lūkesčiai nukreipti į edukaciniu aplinku kūrejus. Verta dėmesio tyrime iškelta mintis, kad „dauguma moksleiviu itin svarbiais mokymosi situacijų partneriais laiko savo bendramokslius bei pabrėžia poreiki į brandą sąveikos situacijoms“ (Jucevičienė, 2005, p. 5).

Taigi jau keli tyrimu rezultatu atskleisti fragmentai leidžia teigti, kad pedagogai žino, jog šiuolaikinė didaktika grindžiama ugdymosi paradigma (kai kas ją įvardija mokymo ir mokymosi ar atitinkamai poveikio ir sąveikos paradigma), tačiau iš esmės tai netampa jų didaktinės veiklos pamatu.

Ugdymo ir ugdymosi paradigmu kaita bendrojo lavinimo mokykloje ekspertu požiūriu

2009 m. atliktas tyrimas „Didaktiniu problemu, su kuriomis susiduria bendrojo lavinimo mokykloje 12–14 metu paaugliai, ir mokymosi motyvacijos silpnėjimo priežasčiu identifikavimas“, kurio tikslas – išsiaiškinti, kokių didaktiniu problemu kyla bendrojo lavinimo mokyklose, kokios galimos paaugliu mokymosi motyvacijos silpnėjimo ir mokyklos nelankymo priežastys (tyrimui vadovavo straipsnio autorė).

Čia bus aptariama tik viena sudedamoji šio tyrimo dalis – *anketomis atlikta eksper-*

tinė apklausa, skirta šiai problemai išsiaiškinti. Ją atliko straipsnio autorė.

Tyrimo metu buvo apklausti 76 ekspertai iš 10 apskričiu, iš jų: 24 (31,6 proc.) iš jaunimo mokyklų, 2 (2,6 proc.) iš Profesinio mokymo metodikos centro, 7 (9,2 proc.) iš Pedagoginės psichologinės tarnybos, 1 (1,3 proc.) iš švietimo centru, 2 (2,6 proc.) iš švietimo skyriu, 1 (1,3 proc.) iš Vilniaus universiteto, 39 (51,3 proc.) nenurodė savo darbovietės. Ekspertai atsakė į trylika anketoje patektu klausimu. Dauguma (apie tris ketvirtadalius) apklaustu ekspertu – jaunimo mokyklų pedagogai, dirbantys su tradicinėje bendrojo lavinimo mokykloje nepritapusiaiis mokiniais.

Tyrimo metu anketoje buvo pateikta trylika klausimu, orientotu į ugdymo, ugdymosi paradigmu kaitą, jos problemas ir jų sprendimo galimybes. Tačiau jie visi nebus aptariami.

Straipsnyje bus atkreiptas dėmesys į keturis klausimus:

- ✓ Ar mokykloje yra perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmu problema?
- ✓ Jei ši problema yra, nurodykite jos priežastis ir sprendimo galimybes. Jei šios problemos nėra, paaiškinkite, kodėl taip manote?
- ✓ Kaip Jūs siūlote spręsti Jūsų įvardytas problemas?
- ✓ Su kokiomis didaktinėmis problemomis mokytojai susiduria pedagoginėje veikloje?

Klausimas „Ar mokykloje yra perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmu problema?“ reikalauja aiškiai įvertinti ekspertu poziciją. Kaip matome 1 lentelėje, ekspertu nuomonė, kad tokia problema egzistuoja, yra vyraujanti.

1 lentelė. Ekspertų nuomonė apie perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problemos buvimą mokykloje

<i>Problemos</i>	<i>Respondentų skaičius</i>	<i>Procentinis dažnis</i>
Problema yra	60	78,9
Problemos nėra	15	19,8
Nesuprato klausimo	1	1,3
Iš viso	76	100

Ekspertai iš esmės pritarė, kad yra perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problema. Taip nurodė 60 (78,9 proc.) (vienas nesuprato klausimo (1,3 proc.), nepritarė 15 (19,8 proc.)). Taigi daugiau kaip trys penktadaliai ekspertų sutinka, kad nurodyta problema yra.

Tačiau atsakydami į klausimą „Jei ši problema yra, nurodykite jos priežastis ir sprendimo galimybes. Jei šios problemos nėra, paaiškinkite, kodėl taip manote?“, ne visi ekspertai specifikavo perėjimo iš mokymo į mokymąsi problematiką. 30 (39,5 proc.) jų iš viso nenurodė to priežasčių (žr. 2 lentelę).

Kiti ekspertai nurodė tokias perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą priežastis: mokytojų nenorą dirbti naujai; pasenusius mokymo metodus; mokytojų, mokinių tėvų bendradarbiavimą; mokinių mokymosi motyvacijos stoką, elgesio ir kitas problemas. Ryškiausiai galima išskirti dvi priežastis – mokytojų nenorą dirbti naujai (taip teigė beveik penktadalis ekspertų) ir mokinių nenorą savarankiškai mokytis bei mokymosi motyvacijos stoką (beveik penktadalis ekspertų nurodė šią priežastį).

Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ekspertai į klausimą „Kaip Jūs siūlote spręsti

2 lentelė. Ekspertų nuomonė apie perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problemos priežastis

<i>Problemos priežastys</i>	<i>Respondentų skaičius</i>	<i>Procentinis dažnis</i>
Mokytojų nenoras dirbti naujai, nemokėjimas prisitaikyti	15	19,7
Mokinių nenoras dirbti savarankiškai, motyvacijos stoka	13	17,1
Mokytojų kompetencija	6	7,9
Mokytojų, mokinių, tėvų bendradarbiavimas	3	3,9
Mokinių įtraukimas į aktyvią veiklą	3	3,9
Mokytojų rengimo tobulinimas	2	2,6
Pati švietimo sistema nepajėgi	2	2,6
Pasenę mokymo metodai	1	1,3
Mokinių elgesio problemos	1	1,3
Nenurodė priežasčių	30	39,5
Iš viso	76	100

Jūsų įvardytas problemas?“ atsakė gana nepagrįstai – apie ketvirtadalis jų nepagrindė savo atsakymų, apie penktadalis (22 ekspertai) iš viso neatsakė į šį klausimą (žr. 3 lentelę).

Ekspertai siūlė įvairias perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problemos sprendimo galimybes: tinkamą švietimo politiką; ugdymo turinio pertvarką, mokytojų, mokinių, tėvų palankių santykių formavimą ir kitas (žr. 3 lentelę). Kai kurie siūlomi sprendimo variantai („ŠMM turi atsizvelgti į mokytojų siūlymus“, „tinkama švietimo politika“ taip ir liko nesuaprašti, nes nebuvo nuodugniau atskleisti),

3 lentelė. Ekspertų siūlomi perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problemos sprendimai

<i>Problemos sprendimo galimybės</i>	<i>Respondentų skaičius</i>	<i>Procentinis dažnis</i>
Mokytojų kvalifikacijos tobulinimas	14	18,4
Palankūs mokytojų, mokinių ir jų tėvų tarpusavio santykiai, bendradarbiavimas	9	11,8
Institucijų (ir policijos) bendradarbiavimas	7	9,2
Tinkama švietimo politika	5	6,6
Materialinės bazės gerinimas	5	6,6
Ugdymo turinio pertvarka	4	5,3
ŠMM turi atsižvelgti į mokytojų siūlymus	3	3,9
Mokykloje turi dirbti pašaukimą turintys mokytojai	3	3,9
Skatinimo priemonių naudojimas	2	2,6
Drausmės įvedimas, bausmės už šurkštų elgesį	1	1,3
Tėvų švietimas	1	1,3
Nepateikė siūlymų	22	28,9
Iš viso	76	100

bet tai verčia suklusti, kad šioje srityje yra tobulintinų vietų.

Jau šių trijų tyrimo pozicijų pristatymas rodo, kad bendrojo lavinimo mokykloje yra aktuali perėjimo iš mokymo į mokymosi paradigmą problema, kartu akivaizdu, kad yra ir perėjimo iš ugdymo į ugdymosi paradigmą problema, tačiau pasigendama šios problemos kilties, sprendimų paieškos ir pagrįstumo.

Su kokiomis didaktinėmis problemomis mokytojai susiduria pedagoginėje veikloje?

4 lentelė. Su kokiomis didaktinėmis problemomis mokytojai susiduria pedagoginėje veikloje?

<i>Didaktinės problemos</i>	<i>Respondentų skaičius</i>	<i>Procentinis dažnis</i>
Ugdymo turinio	24	31,6
Ugdymo proceso organizavimo	12	15,8
Žinių ir patirties trūkumas, mokymo priemonių trūkumas	10	13,2
Motyvacijos stoka	4	5,3
Tikslų ir uždavinių formulavimo	4	5,3
Ugdymo turinio ir proceso organizavimo	3	3,9
Mokymosi aplinkos ir ugdymo turinio	1	1,3
Ugdymo turinio ir technologijų	1	1,3
Ugdymo proceso organizavimo ir ugdymo technologijų	1	1,3
Mokiniai neparengiami pradinėje mokykloje	1	1,3
Nesibaigianti švietimo reforma	1	1,3
Nenurodė problemų	14	18,4
Iš viso	76	100

Keletas ekspertų (14, tai sudaro 18,4 proc. visų respondentų) teigė, kad su didaktinėmis problemomis mokykloje nesusiduria. Tikėtina, kad tai galėjo būti psichologai, socialiniai, specialieji pedagogai, švietimo skyrių, universiteto darbuotojai ir pan. Kitų ekspertų nuomonė atsispindi 4 lentelėje.

Ekspertai vardijo daug ir įvairių didaktinių problemų. Iš esmės daugumą nurodomų problemų galima susieti su ugdymo proceso organizavimo arba turinio klausimais, kai kurias jų – su pedagogų kompe-

tencijos klausimais ir mokinių mokymosi motyvacijos arba pasirengimo mokytis klausimais. Ši pozicija yra labai svarbi kiekybiniam tyrimui, kuriuo siekiama iširti didaktines problemas ir jų kulties priežastis, modeliuoti.

Apibendrinant straipsnyje išsakytas mintis, **galima teigti:**

- ✓ Nepriklausomoje Lietuvoje rengti dokumentai turi ugdymosi paradigmos metodologinę prieigą ir kreipia į jos įgyvendinimą bendrojo lavinimo mokykloje ugdymo(si) procese. Tačiau, kaip rodo atlikti empiriniai tyrimai, tikrovėje tai daugiau deklaruojama nei įgyvendinama. Perėjimo iš ugdymo į ugdymosi paradigmą problemą fiksuoja ir ekspertai – taip teigia daugiau nei trys penktadaliai ekspertų.
- ✓ Ekspertai (daugiau nei du trečdaliai)

specifikavo perėjimo iš ugdymo į ugdymosi paradigmą problemas.

Ryškesniausiai jie išskyrė dvi priežastis – mokytojų nenorą dirbti naujai (taip teigė beveik penktadalis ekspertų) ir mokinių nenorą savarankiškai mokytis bei mokymosi motyvacijos stoką (beveik penktadalis ekspertų nurodė šią priežastį). Tačiau trūko ekspertų nurodytų problemų sprendimo pagrįstumo ir sprendimo scenarijų modelių.

- ✓ Ugdymosi paradigmos įgyvendinimo problemų ir jų kulties priežasčių tyrimai iš esmės yra vienaaspekčiai (pedagogų didaktinės kompetencijos, vaidmenys ir pan.). Šiai problemai tirti turėtų būti atliktas daugiaspekstis kompleksinis ilgalaikis tyrimas, išryškinantis psichologines, vadybines, edukologines ir kitas problemas, jų atsiradimo priežastis ir leidžiantis sumodeliuoti alternatyvius jų sprendimo scenarijus.

LITERATŪRA

Bendrosios bendrojo ugdymo programos. Vilnius: Leidybos centras, 1994.

Bitinas B. Ugdymo filosofija. Vilnius: Enciklopedija, 2000.

Bruzgevičienė R. Lietuvos švietimo kūrimas 1988–1997 [monografija]. Vilnius: Sapnų sala, 2008.

Čiužas R. Mokytojo ir mokinio vaidmenų kaita edukacinės paradigmos virsmo sąlygomis // *Pedagogika*. 2007, Nr. 87, p. 64–70.

Jensen E. Tobulas mokymas. Vilnius: AB OVO, 1999.

Jucevičienė P. ir kt. Mokytojų didaktinės kompetencijos atitiktis šiuolaikiniams reikalavimams (tyrimo atsakaita). Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2005.

Lepšienė V. Humanistinis ugdymas mokykloje. Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1996.

Lietuvos TSR vidurinės bendrojo lavinimo mokyklos koncepcija (projektas) // Tarybinis mokytojas. 1988, Nr. 98.

Lietuvos švietimo koncepcija. Vilnius: Leidybos centras, 1992.

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas // *Vyriausybės žinios*. 1991, Nr. 23.

Žadeikaitė L., Bruzgevičienė R. Ugdymo paradigmų kaita XXI a. sandūroje – unikalus Lietuvos švietimo istorijos reiškinys // *Pedagogika*. 2008, Nr. 89, p. 18–28.

Государственный комитет СССР по народному образованию Временный научно-исследовательский коллектив «Школа», 1988. Концепция общего среднего образования. Москва: Государственный комитет СССР по народному образованию.

DEVELOPMENT AND SELF-DEVELOPMENT PARADIGM IN THE SCHOOL: REALITY OR VISION?

Vilija Targamadžė

S u m m a r y

The demand of national education reform was the transition from development to self-development paradigm after the independence of Lithuania. In the very first document which is related with school (i.e. Lithuanian SU school conception, 1988) school task that indicates human being as absolute value, was formulated in addition to this underlining concentration on physical and mental nature of a human being, conditions for individuality revelation, also provoking to seek personality supporting self-education and self-development. It was beneficial for positive external and internal assumption. These changes stated in the Lithuanian Education Law (1991) and Lithuanian Education Concept (1992). However the transition from development to self-development paradigm is under discussion till now. The aim of the article: to state the problem of the transition from development to self-development paradigm. The object: the problem of the transition from development to self-development paradigm. The methods: scientific literature review, research analyses, expert questionnaire.

The article emphasizes external and internal assumption of change from development to self-development paradigm in the beginning of the independence of Lithuania and in the following five years.

Įteikta: 2009 10 04
Priimta: 2010 01 20

Also it stresses the positive influence on these assumptions as well as the essence of the problem.

The article underlines various education research and its problematic aspects. Furthermore, it was identified by taking into consideration the research focused on the didactics competences of teachers and their role as well as expression in the didactic field that most of the teachers do not justify their activities according to self-development paradigm, and, in case, if they try to do it, only some fragment of it can be found.

The result of the article author's expert research made in 2009, represent the existence of the transition from development to self-development paradigm. Moreover, the article amplifies from the experts' point of view the reason of these problems and possible solutions. Mainly it concentrates on problems of the teachers' competence, also construction of the development content (national level) and its implementation (national and school level). In consequence, these problems are related with teachers' education, qualification development, and the creation of the content development (didactics), also the management of the content development.

Keywords: the school, development, self-development paradigm, the reason of the transition, the possibilities of the solutions.